

ĮVADAS

Kiekvienai visuomenei ar jos daliai – bendrijai, draugijai ar šiaip bendraminčių grupei – būdingas savas ir savitas žanrinis repertuaras, aprėpiantis visas viešojo gyvenimo sritis: renginius, ceremonijas ir ritualus, žiniasklaidą ir spaudą. Suvokus žanrą plačiai – kaip prasmingą, paskirtį turintį socialinį veiksma – galima jį tirti tarsi bet kurią kitą veiksma, apimantį tam tikrą situaciją, turintį motyvą, galintį būti paaiškintą taisyklėmis ir kalbos vartosenos modeliais, kurie ir formuoja visuomenės kultūrinio gyvenimo pagrindą. Griežčiausioms protokolinėms taisyklėms paklūsta ritualai ir ceremonijos: garbių užsienio svečių sutikimo ir priėmimo tvarka, valstybinės svarbos švenčių scenarijai, iškilmingi minėjimai; ne tokie griežti, bet tradiciškai nusistovėję yra visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo renginiai. Rašytoms ir nerašytoms žanrų taisyklėms paklūsta ir spauda bei kita žiniasklaida. Todėl žanras gali būti laikomas esmine mūsų kultūrinio gyvenimo substancija. Visą kultūrą galima apibūdinti pagal joje paplitusių žanrų rinkinį, o patį žanrą laikyti specifine ir labai svarbia visuomenės gyvenimo dalimi, jos komunikacinės struktūros aspektu, visuomenės institutų ir institucijų galios raiška (Miller 1994: 36–71). Kuo sudėtingesnė ir įvairesnė visuomenė, tuo daugiau žanrų ji turi, tuo įvairesnis jos žanrinis repertuaras.

Visuomenės gyvenimo tvarka, taisyklės, taigi ir žanrai, mus supa visur ir visada, gal dėl šio visuotinumą jie yra sunkiai suvokiami ir permanomi. Galbūt dėl sunkiai įsisąmoninamų žanrų egzistuoja du visiškai priešingi požiūriai į žanrą. Pagal vieną jų, remiamą konvergencijos teorijų, žanrai dėl didelio jų sumišimo ir nuolatinės kaitos jau nebeegzistuoja, neįmanomos yra jų skirtys ir sugretinimai. Kito požiūrio atstovai tvirtina priešingai – nėra jokio kūrinio, pagrįsto tekstu, vaizdu ar garsu, be žanro, jokio socialinio veiksmo – pradedant paprasčiausiu pokalbiu ir baigiant iškilmingomis ceremonijomis. Kaskart, kai pradedame bendrauti – kalbėti ar rašyti, ar būdami vieni skaityti, rašyti, klausytis ar žiūrėti vaizdo įrašus, kaskart patenkame į vieno ar kito žanro valdas. Čia galima žanrui pritaikyti garsųjį Šveiko posakį: „Taip nebūna, kad

kaip nors nebūtų. “Taigi pagal viską aprėpiančių žanrų sampratą, kurios čia ir bus laikomasi, žanras, kaip ir susitarimas, pačia plačiausia šio žodžio reikšme, yra žmonių visuomenės gyvavimo pagrindas. Žanrai gali būti gryni ar sumišę, lengvai ar sunkiai atpažįstami, akivaizdūs ar užmaskuoti, jie gali būti besiformuojantys ir dėl to sunkiai identifikuojami (teigiama, kad reikia maždaug 10–12 metų naujam žanrui įsitvirtinti, būti atpažintam ir pavadintam), jie gali mums rūpėti ar būti visai nesvarbūs, tačiau jie egzistuoja, gyvuoja kaip nebylus susitarimas tarp bendraujančių asmenų, tarp autoriaus ir žiūrovo ar skaitytojo, leidžiantis atspėti bendravimo eigą ir baigtį. Todėl žanras gali būti laikomas tam tikru kodu tarp tekstų kūrėjų ir vartotojų. Rogeris Fowleris netgi teigia, kad komunikacija būtų neįmanoma be sutartinio žanrų kodo (Fowler 1991).

Žanrai remiasi dažnai neįsisąmonintais, bet nė kiek ne mažiau žanro reikalavimams paklūstančiais veiksmais – fiziniais ar (ir) kalbiniais. Renginių, meno, grožinės literatūros, periodinės spaudos žanrai, kaip ir bet kas kitkas, grindžiami kontrasto principu: sugretinus su kitokiais, dabar kitur egzistuojančiais ar anksčiau čia pat gyvavusiais. Gal todėl renginių, ypač įvairiausių minėjimų, gausa į akis krinta sugrįžus į Lietuvą iš svetur, spaudos kitoniškumas atsiskleidžia sudėjus užsieninį ir mūsišką dienraštį, o platesnė visuomenės gyvenimo panorama išryškėja tik po kurio laiko, tik po to, kai ji smarkiai pakinta. Sinchroninis ar diachroninis žanrų lyginimas padeda suvokti jų ypatumus bei diktuojamas taisykles, palengvina žanriškumo supratimą (*generic awareness*), visai pelnytai laikomą labai svarbia mūsų sąmoningo gyvenimo dalimi. Ypač tai pasakytina apie diachroninę žanrų analizę, kuri aiškiai parodo, kaip pasikeitė visuomenės gyvenimas, kas jame atsirado naujo, kas pakito, o kas visai išnyko. Šio straipsnio t i k s l a s ir yra pažvelgti į vieno leidinio – *Kauno tiesos*, vėliau pervadintos į *Kauno dieną*, žanrinę struktūrą kelių dešimtmečių žanrų kaitos aspektu. Tai daroma pasirinkus tris numerius (1964 05 05, 1986 05 04, 2008 05 07), leistus Spaudos dieną.

METODAS

Žanrų kaita yra nulemta ne vieno veiksnio. Pirmiausia – laikų kaitos pačia bendriausia šio posakio reikšme. Laikų kaitos, besikeičiančių diskurso madų ar laiko sąlygotos retorikos sukeltus spaudos tekstų pokyčius galima tirti ramiai gyvenusių ir didelių transformacijų nepatyrusių šalių dienraščiuose. Nuo laiko tėkmės priklauso ir nuolat tobulėjančios technologijos šuoliai, kaip antai kompiuterinė leidyba, internetinė žiniasklaida ir kt., tai smarkiai paveikė tekstų rengimo būdus, o kartu ir jų žanrus. Tačiau šie daugiau formą nei turinį apimantys veiksniai nėra įdomūs kaip visuomenės gyvenimo atspindžiai. Kur kas vertingesnės yra visuomeninės sanklodos transformacijų pagimdytos radikalios ir esminės spaudos reformos, kurių mastą gerai nusako žanrų kaita. Kitaip sakant, diachroninei žanro analizei labai svarbios ideologi-

nės priežastys, nes žanras yra neatsiejamas nuo ideologijos. Teigiama, kad jis įkūnija tam tikras vertybes ir ideologines nuostatas. Pavyzdžiui, filmų žanrai yra visuomenės socialinių ir kultūrinių poreikių barometras. TV žanrinis repertuaras rodo programų sudarytojų ir jų įsivaizduojamas žiūrovų vertybes. Kita vertus, žanrai ne tik perteikia, bet ir padeda formuoti ideologiją. Taigi ryšys dvipusis – žanrai atsiranda iš tam tikrų socialinių sąlygų, bet žanrų transformacija savo ruožtu gali paveikti ir sustiprinti socialinius pokyčius. Marksistai žanrą vadina socialinės kontrolės instrumentu, kuriuo palaikoma vyraujanti ideologija. Tad žanrai nėra ideologiškai neutralūs, skirtingi žanrai įtvirtina skirtingą pasaulėžiūrą. Pagal tai Andrew Tolsonas apibrėžia žanrą kaip tarpinę kategoriją tarp masinės kultūros kūrėjų ir jos vartotojų (Tolson 1996: 92). Svarbiausias teorinis šiandieninės žiniasklaidos modelis grindžiamas trišaliu santykiu tarp teksto, jo kūrėjų ir vartotojų, todėl ne kas kita, o žanrai yra ta terpė, kurioje tekstai kuriami ir suvokiami.

TEKSTŲ ŽANRŲ NUSTATYMO KRITERIJAI

Žanrų skyrimo kriterijus geriausiai nustatyti atsižvelgiant į klasifikuojamų tekstų ypatumus. Ir nors žanras yra laikomas išoriniu teksto požymiu, susijusiu su nekalbine situacija ir platesniu kalbiniu kontekstu (palyginti su teksto tipu, nulemtu daugiausia vidinių teksto ypatybių), labiausiai apčiuopiamas veiksmas, skirtas teksto žanrui nustatyti, yra to teksto analizė. O geriausiai ją atlikti remiantis teksto funkcijomis, pirmąkart nustatytomis M. A. K. Halliday'aus ir R. Hasan, vėliau aptartomis ir modifikuotomis kitų autorių. Trys svarbiausios teksto funkcijos yra aprašytos kitur (žr. Marcinkevičienė 2007), tad čia galima jas trumpai priminti ir išrikiuoti pagal svarbą tekstų žanrinei klasifikacijai.

Terminologiškai įvardytas (reprezentacinė, tarpasmeninė ir struktūrinė), detaliuotas ir smulkiai aprašytas tekstų funkcijas galima paprastinti iki trijų talpių klausimų – *kas*, *kaip*, *kodėl* pateikiama tekste. Atsakymas į pirmąjį klausimą *kas* aprėpia kelis dalykus. Pirmiausia tai labai plačiai suvoktą teksto temą – apie ką jis yra, *kas* jame aprašoma, pasakojama ar svarstoma, o po to – *kas* pasakoma pasirinkta tema, koks yra teksto turinys. Ši teksto funkcija lemia, kas pasirenkama minėti ir aprašyti teksto turinio lygmeniu: žmonės, įvykiai, ryšiai, situacijos. Kitaip sakant, kas yra tekstu perteikiamas objektas. Ir tik po to renkamas, *kaip* visa tai aprašyti, nes ta pati situacija gali būti vaizduojama visiškai skirtingais būdais.

Į klausimą – *kaip* parašytas tekstas – galima atsakyti labai įvairiai, pasirenkant vieną ar kelis iš daugelio galimų aspektų. Galima žiūrėti kalbinės raiškos ir stiliaus ypatumų, teksto kaip vientiso prasminio ir kalbinio audinio konstravimo būdų, viso to, kas daro pabirus kalbos vienetus vientisu ir rišliu tekstu. Galima tekste ieškoti autoriaus subjektyvumo apraiškų, jo požiūrio į vaizduojamąjį dalyką ir skaitytoją, galima kreipti

dėmesį į tiriamojo teksto sąsajas su kitais, pasakytais ar parašytais, tekstais arba tirti, kaip ir iš kokių dalių sudėliotas tekstas.

Svarbiausias teksto žanrui nustatyti klausimas – *kodėl* jis buvo toks parašytas, kodėl autorius rašė tekstą būtent tokį, koks jis yra, kokie buvo jo tikslai, motyvai, kokia yra teksto paskirtis. Žymiausi žanro analitikai Swalesas ir Bhatia (1990, 1993 atitinkamai) svarbiausiu žanro nustatymo kriterijumi laiko tikslą. Kiti veiksniai – teksto struktūra, stilius, turinys, numanomas vartotojas – jų manymu, yra antriniai. Teksto tikslas ar paskirtis yra svarbiausia ne tik žanro, bet ir teksto tipo skirtis. Tik pagal paskirtį tekstai klasifikuojami į aprašymus, pasakojimus, aiškinimus ir įtikinėjimus ar dar kaip kitaip įvardytus tekstų tipus (svarstymus, skatinimus). Pagal tikslą, paskirtį ar funkciją skirstomi šnekos aktai, klasifikuojamos viešosios kalbos. Tikslas ar prasmės kriterijus taikomas ne tik ištisiems tekstams, bet ir atskiroms jų dalims nustatant skirtį. Iš kokių funkcinių žingsnių (*functional moves*), pvz., siekio pristatyti problemą, nurodyti jos sprendimo būdus, įvertinti juos, yra sudarytas tekstas, kokia informacinė teksto struktūra.

Remiantis šiais argumentais, svarbiausias žanrui nustatyti teksto funkcijas būtų galima išrikiuoti taip – *kodėl, kas, kaip*. Žanriniais kriterijais laikytini:

- teksto tikslas ar paskirtis,
- tema ir vaizduojamasis dalykas,
- informacinė jo struktūra,
- autoriaus santykis su vaizduojamuoju dalyku ir skaitytoju,
- tekstualumas (prasminis vientisumas ir kalbinis rišlumas),
- intertekstualumas bei visus šiuos dalykus atspindintys teksto kalbos ir stiliaus ypatumai.

Čia svarbu pasakyti, kad teksto tikslas yra bendresnis dalykas nei labai konkretus ir kiekvieną kartą vis kitoks paties autoriaus užsibrėžtas tikslas. Bendriausiu atveju jis sutampa su rašymo tikslu arba teksto tipu, t. y. siekiu aprašyti, pavaizduoti, papasakoti, paaiškinti ar įtikinti.

ŽANRŲ KLASIFIKACIJOS: JUNGTYS IR SKIRTYS

Lietuviškoji spauda atgavus nepriklausomybę ėmė laisvėti ir siekti demokratijos, ji vis labiau panašėjo į Vakarų spaudą, todėl svarbu palyginti iki tol egzistavusias spaudos žanrų klasifikacijas čia ir ten, pažiūrėti, kuo iš esmės jos skyrėsi ar buvo panašios. Galimybė lyginti tokių skirtingų sistemų produktus plaukia iš universalios žanro prigimties ir teksto tikslo kaip pagrindinio žanriškumo kriterijaus.

Komunikacinio tikslo kaip žanro požymio svarbą rodo tai, kad juo grindžiama pagrindinių žanrų grupių skirtis. Vakaruose įsigalėjusi trinarė Allano Bello spaudos, o tiksliau – laikraščių tekstų bendroji žanrinė klasifikacija, paremta dviem svarbiausiais spaudos tikslais – informuoti ir vertinti.

Pagal tai pirmiausia atskiriama *pagalbinė informacija* (*service information*, t. y. orų prognozės, RTV programos, skelbimai ir panašūs nežurnalistinės kūrybos tekstai), o po to brėžiama pagrindinė žanrų grupių skirtis tarp dviejų stambių blokų, kitaip saktant, skiriamos *naujienos, žinios, pranešimai* (*news*) ir *nuomonės* (*opinion*) (Bell 1991: 13). Dar kitaip ši skirtis vadinama *informacija* (*report*) ir *komentaris* (*comment*). Trinarė Bello klasifikacija kai kurių autorių paprastinama iki dvinarės skirties – naujienos ir ne naujienos (*news* versus *non-news*), tad pastaroji skirtis apima viską, kas atlieka kitokią nei informavimo funkciją: skelbimų paskirtis yra teikti paslaugas, o komentaru – įtikinti, formuoti skaitytojo nuomonę.

Taigi pagrindinė stambiųjų žanrų grupių skirtis Vakaruose yra tarp naujienų ir komentarų, t. y. tarp objektyvios ir (ar) aktualios ir subjektyvios ir (ar) ne tokios aktualios informacijos, tarp fakto ir nuomonės. Panašiai orientuojantis į objektyvumo–subjektyvumo ašį žanrai skirstomi lenkų ir lietuvių spaudos analitikų darbuose. Tik subjektyvumas Vakaruose suvokiamas kaip vertinimas, komentavimas, o Rytuose – kaip informacijos beletrizacija arba publicistika, taigi čia subjektyvumas tapatinamas ne tiek su asmeniniu požiūriu, kiek su ištiso publicistikos funkcinio stiliaus samprata. Šioje klasifikacijoje individo nuomonė tarsi eliminuojama kaip ir visuomenės gyvenimo kritika ar bet kas, kas neatitinka marksistinės ideologijos. Be abejo, komentarai, kad ir kokie jie būtų, kaip žanro pavadinimas egzistavo ir sovietmečiu, tačiau ne kaip pagrindinė skirtis tarp makrožanrų grupių, bet tarp atskirų informacinių žanrų.

Lenkų spaudos žanrų schemas esminė skirtis tradiciškai ir iki šiol yra tarp informacijos ir publicistikos. Informacija idealiu atveju suprantama kaip objektyvūs, aktualūs, išsamūs, nešališki, tikrovę atitinkantys ir ją atspindintys tekstai. Informacinių spaudos žanrų reikšme vartojama ir publicistika, kuri pabrėžia nuomonių ir vertinimų raišką. Informacija yra žinių ir duomenų perteikimas, o publicistika – jų paaiškinimas, interpretavimas. Publicistikai yra būdinga didesnė funkcijų įvairovė – informuojant aiškinti ir įtikinti (Wojtak 2004: 32). Dar kitaip ši skirtis įvardijama kaip dokumentinės spaudos ir spaudos kaip fikcijos, arba grožinės literatūros, priešprieša. Literatūriškumas apima nebūtus, autoriaus išgalvotus elementus, kalbos vaizdingumą ir stilistinę (funkcinių stilių prasme) įvairovę, subjektyvumą, o ne objektyvumą, pasakotojo ir autoriaus atskyrimą, amžinų, nesenstančių vertybių aktualizavimą, taip pat idėjas, hipotezes, nuojautas ir spėjimus; dominuoja estetinė, o ne informacinė funkcija. Dokumentika reiškia objektyvius, tikrovėje esančius ir patikrinamus dalykus, detalai, visapusiškai, bet tuo pat metu ir glaustai pavaizduotus, be literatūriškumui būdingų perteklinių elementų, informacinė funkcija nustelbia estetinę, pastaroji atlieka tik pagalbinį vaidmenį, pasakotojas tuo pat metu yra ir teksto autorius, atsakingas už pateikiamų faktų tikrumą ir teisingumą, dabartį ar šiuo metu patikrinamus faktus arba logiškai iš faktų plaukiančius dalykus (Wolny et al. 2006: 24–26). Žiniasklaidoje susilieja objektyvus informavimas, dalykinis požiūris ir loginė faktų analizė bei

dokumentinis perteikimas iš vienos pusės ir publicistika iš kitos pusės. Pagal šią skirtį ir klasifikuojami žiniasklaidos žanrai į: grynuosius informacinius, grynuosius publicistinius ir mišriuosius informacinius-publicistinius arba tarpinius. Tokių pagrindinių žanrų grupių skirstymą pateikia visi pastaraisiais metais rašę lenkų autoriai (Wolny et al. 2006, Wojtak 2004, Fras 2005).

Spaudos žanrai Lietuvoje taip pat buvo skiriami į tris dalis. Remdamasis dar iš sovietmečio atėjusia žanrų klasifikavimo tradicija, Urbonas pateikia trinarę žanrų schemą. Jis nurodo: a) *informacinių*, b) *analitinių* ir c) *meninių-publicistinių žanrų grupes*, besiskiriančias savo funkcija. Pripažindamas tokį skirstymo sąlygiškumą ir žanrų grupių susiliejimą, jis teigia esant galimą ir dvinarę žanrų schemą: a) informaciniai ir b) analitiniai-publicistiniai žanrai. Vis dėlto pats laikosi tradicinės trinarės schemas, atitinkančios, anot jo, tris žurnalistikos rūšis: informacinę, analitinę ir meninę-publicistinę. Kiekviena rūšis turi savo paskirtį, kuri rodo atskirų žanrų grupių funkcijas. Trumpai tariant, informacinė žurnalistika skirta informuoti, analitinė – aiškinti ir komentuoti, o meninė-publicistinė – vertinti, analizuoti ir formuoti viešąją nuomonę (Urbonas 2002: 69). Galima diskutuoti dėl realios galimybės skirti tokius komunikacinius tikslus kaip vertinimas ir komentavimas, aiškinimas ir analizavimas, galima pasilikti prie bendresnės dvinarės žanrų grupių skirties, tačiau galima į žanrų grupes žvelgti tik iš komunikacinių jų tikslų pozicijos ir tuomet pamatyti jų gausą bei įvairovę. Ypač tuo atveju, jei siekiama aprėpti visus periodinės spaudos tekstus, neatpsiribojant vien žurnalistine kūryba, ir susieti Vakaruose ir Rytuose išryškintus skiriamuosius grupių tikslus.

Čia siūlomą teorinę stambių žanrų grupių schemą sudarytų penkios dalys, kurias sąlygiškai galima tapatinti su esmine gryųjų informacinių ir neinformacinių su papildomomis funkcijomis pagal Rytų tradiciją publicistinių žanrų, o pagal Vakarų – komentarų žanrų skirtimi. Pastarieji čia skiriami į tris grupes atsižvelgiant į vyraujančią kiekvienos grupės funkciją. Be to, atskirai nurodomi Bello minimi pagalbiniai žanrai, vadinami tarnybiniais informaciniais. Tai daroma tam, kad nebūtų sugriauta esminė skirtis. Stambiosios žanrų grupės skiriamos pagal bendrus vieną grupę sudarančių žanrų tikslus: informuoti, komentuoti, analizuoti, šviesti, reklamuoti, linksminti, pataiti ir panašiai. Grupei priklausančių žanrų skaičius nėra baigtinis, todėl vardijimas visada turėtų būti baigiamas santrumpa *etc.*, suteikiančia galimybę papildyti grupę naujais nariais. Kai kurių žanrų priskyrimas vienai, o ne kitai grupei (pvz., recenzijos skyrimas analitiniais, o ne komentaro žanrams) yra sąlyginis ir diskutuotinas, nes tai yra žanrų grupės periferija, kuri siejasi su kita grupe.

Į informacinių žanrų grupę įeina žinutė, straipsnio anonsas, tekstografinė informacija (infografija ir infografika), reportažas, ataskaita, korespondencija, interviu. Vertinamieji žanrai apima redakcinį straipsnį, komentarą ir skaitytojo laišką, o analitiniai – straipsnį, žurnalistinį tyrimą, apžvalgą ir recenziją. Meniniams-pramoginiams priklauso publicistinė esė, apybraiža ir visi satyriniai žanrai. Tarnybiniai-informaci-

niai žanrai yra patys gausiausi, jiems priklauso bet kokios rūšies skelbimas, patarimas ir prognozė, reklaminis tekstas. Atskirą pogrupį sudaro liūdnujų progų žanrai: užuojautos, nekrologai, padėkos, mirties metinių rašiniai.

Bendra žanrų klasifikacija yra viena iš prielaidų, kuri leidžia lyginti per laiką (22 metus) nutolusius to paties dienraščio numerius. Šiaip jau dviejų visiškai skirtingų santvarkų – sovietmečio ir šių dienų – spaudos tekstų lyginimas yra rizikingas, ypač jei siekiama nustatyti pokyčių priežastis, nes daugeliu atveju sunku atskirti, kas buvo nulemta režimo pokyčių ir ideologijos, o kas – paprasčiausios laikų ir technologijų kaitos.

KAUNO TIESA 1964

Norint identifikuoti žanrus ir suvokti žanrinę leidinio struktūrą, reikia apžvelgti visus jo tekstus, aptarti jų turinį, bandant atsakyti į klausimus – *kas, kaip ir kodėl* buvo rašoma. Ankstesnių metų leidinių apžvalgą būtina atlikti dar ir dėl to, kad daugelis dalykų jaunesniam skaitytojui gali pasirodyti nesuprantami ir neįtikėtini. Apžvelgiant praėjusių metų numerius siekiama perteikti ir to meto kalbos ypatumus, todėl daugelis tuomet vartotų žodžių ar frazių cituojami.

Tais metais *Kauno tiesa* išėjo 6 puslapių apimties. Pirmo puslapio viršuje stambiu šriftu „Šiandien – Spaudos diena“, po juo įprastinis šūkis virš dienraščio pavadinimo „Visų šalių proletarai vienykitės“, o kairėje, po riebaus šrifto antrašte *KAUNO TIESA*, nurodyta leidinio priklausomybė: „Lietuvos Komunistų Partijos Kauno miesto komiteto ir Kauno miesto DŽD (Darbo žmonių deputatų – R. M.) tarybos organas“. Dešinėje – P. Vasiljevo piešinio reprodukcija „V. Leninas kalbasi su darbininkų korespondentais *Pravdos* laikraščio redakcijoje“.

Kairiajame krašte – redakcinis arba pagal tuometinę terminiją – vedamasis straipsnis „Masių tribūna“, skirtas Spaudos dienai. Jame primenama tarybinės spaudos dienos ištakos, šią dieną minimas pirmojo „leniniškosios *Pravdos*“ numerio pasirodymas, apžvelgiamas „LKP CK organo *Tiesa*“ kelias nuo 1917 metų „per visą slogųjį buržuazijos valdymo laikotarpį“, kalbama apie išaugusius tarybinės spaudos tiražus, cituojama tuometinio TSKP CK pirmosios sekretoriaus N. Chruščiovo kalba: kaip partija vertina savo „ištikimą ir toli šaudantį ideologinį ginklą“. Toliau tekste bendromis frazėmis apibūdinami „didžiuliai tarybinės spaudos laimėjimai, vis gilėjantys ryšiai su liaudies masėmis, išaugęs spaudos autoritetas“, „augantys prenumeruojamų laikraščių ir žurnalų skaičius“, minima sieninė spauda darbo kolektyvuose, gausėjantis neetatinių korespondentų būrys. Bendroji teksto retorika yra patetiška, oficiali su gausiomis karo metaforomis, pvz.: „Apsiginklavusi partijos nurodymais ir patarimais, ji (spauda – R. M.) atlieka didelį vaidmenį ideologinėje dviejų santvarkų kovoje, moko mases saugoti ištikimybę marksizmui-leninizmui.“ Ir kitokio pobūdžio metaforos atitinka teigiamo patoso kodą: „Tarybinės spaudos puslapiuose kasdien plaka galingas, veržlus

gyvenimo pulsas. Ji – kaip galingas medis giliomis šaknimis suaugusi su liaudies gyvenimu, iš jo gelmių semiasi įkvėpimo ir jėgų.“

Greta vedamojo straipsnio yra dvi žinutės: viena apie besitęsiančią Alžyro nacionalinio išsivadavimo fronto partijos generalinio sekretoriaus, Alžyro Liaudies Demokratinės Respublikos prezidento Achmedo Ben Belos viešnagę, kita – apie jam suteiktą Tarybų Sąjungos Didvyrio vardą ir Lenino ordiną bei „Aukso Žvaigždės medalį“. Paskutinis pirmo puslapio tekstas – apie Gegužės pirmosios paradą Maskvoje. Tai į lietuvių kalbą verstas keturių specialiųjų TASS'o korespondentų reportažas, iliustruotas dviem nuotraukomis, kuriose pavaizduota karo technikos paradas ir šūkius skanduojanči demonstrantų kolona. Šio teksto informacinė struktūra tokia: pradeda trumpu „šventiškaai pasipuošusios“ Raudonosios aikštės aprašymu, toliau detalai vardijama, kas stovi tribūnose, vėliau pasakojama renginio eiga, stengiantis sukurti dalyvavimo efektą: „darniomis gretomis pro tribūną praėjo...“, „į aikštę įsiveržia motorų gaudesys“, „Raudonoji aikštė pražysta nuostabiomis pavasario spalvomis“. Pasakojimas derinamas su paaiškinimais ir apibūdinimais: „Pirmą kartą Raudonojoje aikštėje buvo pademonstruotas naujas rūstus ginklas – porinės raketos, sumontuotos ant savaeigių paleidimo įrenginių.“ Tekstas baigiamas apibendrinančia pastraipa: „Kartu su visomis taikingomis žemės jėgomis maskviečių manifestacija išreiškė pasiryžimą gausinti galingo judėjimo už taiką ir tautų draugystę pasiekimus.“

Visas antras puslapis yra skirtas TASS'o pranešimui – „Draugo N. Chruščiovo kalbai, pasakytai per pietus Gegužės pirmosios parado ir demonstracijos dalyvių garbei“. Prieš šią kalbą atskirame lange pateikta žinutė apie iškilmingus pietus, jų metu įteiktą apdovanojimą Achmedui Ben Belai ir Chruščiovo pasakytą kalbą. Pati kalba pateikiama ištiesai, su kreipiniais jos pradžioje ir šūkiiais pabaigoje. Tik paskutinėje pastraipoje pateikiamas trumpas komentaras tarsi iš šalies apie tai, kad „...kalba buvo išklaudyta labai įdėmiai, ir daug kartų ją pertraukdavo audringi plojimai“.

Trečiame dienraščio puslapyje spausdinami trys ilgi savų korespondentų tekstai ir informacija keliais sakiniais, pavadinta „Skaičiai ir faktai“. Be to, vienas tekstų iliustruotas nuotrauka su paaiškinimu. Visi tekstai yra skirtingų žanrų. Juozo Macevičiaus straipsnis antrašte „Ištikimas Partijos pagalbinkas“ ir paantrašte „Tavo artimiausias bičiulis“ yra dar vienas proginis rašinys, skirtas Spaudos dienai. Jame kalbama apie spaudą apskritai, pasakojama apie prancūzų laikraščio „Jumanitė“ šventę Paryžiuje, kurioje dalyvavo pats autorius, galiausiai apžvelgiamas „mūsų spaudos kelias“. Tekstas yra iš esmės propagandinis, nors ir parašytas kur kas nuoširdžiau, intymesniu stiliumi nei kiti tekstai. Iš pat pradžių jo autorius antruoju asmeniu kreipiasi į skaitytoją: „Kiekvieną rytą tu atskleidi spaustuvės dažais kvepiantį laikraštį ir kaip su geru draugu pabuvoji tolimuose savo Tėvynės ir viso pasaulio kampeliuose.“ Net ir kalbėdamas apie „buržuazinės spaudos istoriją“ autorius laikosi pokalbio ar laiško stiliškos: „O juk tu puikiai žinai, kad spauda, šis didelis žmonijos atradimas, nuo pat pirmos savo gimimo dienos buvo pajungta patiems nešvariausiems tikslams.“ Tos

pačios stilistikos laikomasi ir pasakojant: „Čia, „Jumanitės“ šventėje, aš sustodavau prie brolišių kompartijų laikraščių paviljonų ir galvodavau apie tai, kad visuose pasaulio kampeliuose sklinda nenugalima komunistų tiesa...“ Rašydamas apie Lietuvos spaudą J. Macevičius pereina į visišką to meto publicistikai būdingą panegiriką. Spauda apibūdinama vien teigiamais superlatyvais, kurie kartu sudėti atrodytų maždaug taip: „spauda – pats artimiausias tarybinio žmogaus draugas – turinti didelę armiją gerai paruoštų žurnalistų, artimiausių partijos pagalbininkų, kurių darbas aukštai vertinamas, nes tarybiniai žurnalistai pirmieji atsiranda svarbiausiuose mūsų gyvenimo baruose, jų darbai sulaukia ne tik plataus atgarsio, bet ir aukšto įvertinimo“. Tekstas tęsiamas išvardijant rašytojus, dirbančius „garbingą žurnalisto darbą, kuris iš visų darbų pats dėkingiausias, pats artimiausias rašytojo profesijai“. Baigiama sveikinimais ir linkėjimais „gausiai Tarybų Lietuvos žurnalistų šeimai“. Beje, šeimos, meilės metaforos, kaip ir čia paminėtas nuoširdus, intymus kalbėjimas su skaitytoju, taip pat buvo to meto spaudos bruožas, keistai kontrastavęs su įprastinėmis karo metaforomis.

Publicistiniu rašiniu būtų galima pavadinti ir kito to meto rašytojo Alfonso Liepsnonio tekstą „Daigas augo, augo“, skirtą Spaudos dienai. Tai dialogais ir laiškų fragmentais pajvairintas pasakojimas apie tarpukario Lietuvos komunistinę spaudą: apie proletarinius rašytojus B. Pranckų, A. Guzevičių, apie tai, kaip pastarasis dirbo spaudoje, kaip sutelkė trečiafrontininkus A. Venclovą, S. Nėrį, P. Cvirką, kaip komunistai Kauno kalėjime leido savo žurnalą „Kovotojas“, minimi „pažangūs Amerikos laikraščiai „Laisvė“ ir „Vilnis“ bei jų leidėjai. Tekstas baigiamas plačiu ir patetišku su visu tekstu aiškiai disonuojančiu apibendrinimu, išaustu iš augalinių metaforų: „Nepasisėkė reaktionieriams sumindžioti revoliucinės literatūros daigo. Daigas kilo ir kilo aukštyn. O tarybinės santvarkos sąlygomis jis išaugo į aukštą, plačiašakį lietuvių literatūros medį.“ Iškilmingi baigiamieji akordai, aiškiai išreikštas apibendrinimas žymėjo visų to meto tekstų pabaigas. Jie buvo privalomi net ir tuomet, kai apibendrinti ar daryti išvados tarsi ir nebuvo iš ko. Tačiau to meto tekstai dar buvo skirti skaityti ištisai, todėl pradžia ir pabaiga buvo pačios svarbiausios teksto vietos.

Kiek kitokio pobūdžio yra „Kauno tiesos“ korespondento A. Milkevičiaus korespondencija „Sienlaikraštis ir darbininkas“, kurioje aptariama Lenino rajono sieninės spaudos apžiūra. Tai informacinio pobūdžio tekstas, kuriame esama net ir šiokios tokios kritikos, nors ji skirta tik sienlaikraščių formai, bet ne turiniui: „Daugelio sienlaikraščių rėmai perkrauti detalėmis, griozdiški, nemeniški.“ Čia esama nurodymų bei rekomendacijų: „(...) sienlaikraščio medžiaga galėtų būti kokybiškesnė, (...) o juk įmonėse dirba žmonės, apie juos reikia daugiau, šilčiau rašyti.“ Tekstas baigiamas geriausiais pripažintų sienlaikraščių išvardijimu ir linkėjimais: „Linkėtina visų sienlaikraščių redkolegijoms dirbti kūrybingai, siekti gerų laimėjimų komunistiškai auklėjant darbo žmones.“

Trečias ir ketvirtas puslapiai skirti vienam ilgam reportažui „Darbo ir taikos vardan.

Šventinė demonstracija Kaune“, sudarytam iš trijų skyrelių: „Tvirtas žingsnis, energingas rankų mostas“, „Mūsų darbas – Tau, Partija“, „Komunizmas – pasaulio jaunystė. Jį ir kurti jauniems“. Nuo jų grafiškai atskirta pabaiga. Tekstas turi tris aiškias dalis: patetišką įžangą apie žeme einantį komunizmo pavasarį, pasakojimą apie demonstracijos eigą (kas pakyla į tribūną, kas sveikina ir ko linki – čia įterpiamas tiesioginės kalbos fragmentas – kokio kolona po kokios žygiuoja, kokius transparentus neša, kokius šūkius skanduoja) bei atskirų įmonių pristatymą ir trumpą pabaigą: „Šventinė demonstracija baigta. Ji dar kartą įrodė neišardomą partijos ir liaudies vienybę.“

Taigi išlaikoma ta pati, kaip ir Maskvos demonstracijos reportažo, informacinė struktūra, panašios ir kalbos klišės: „milijonų darbo žmonių kolonos“; „tarybiniai žmonės neša darbo vėliavą, kurioje įrašyta nepaprastai daug puikių darbo pergalių“; „viršplaninė produkcija“; „minios šventiškai pasipuošusių žmonių“; „revoliucinės dainos“; „linki naujų kūrybinio darbo pergalių komunizmo statyboje“; „tarybinė liaudis šventę sutinka darbo laimėjimais“; „vėjas plevena vėliavų šilką“; „įgyvendinti nutarimus“; „visų šalių darbo žmonės demonstruoja tarptautinį solidarumą kovoje už taiką, demokratiją, socializmą“; „įnešti kuo didesnę indėlį į šalies laimėjimų aruodą“. Šis, kaip ir dauguma kitų to meto tekstų, konstruojamas iš gatavų frazių, vienon vieton dedamos ne visai derančios metaforos, nes iš tiesų kalba yra sustabarėjusi, padengta kietu ideologiniu kiautu, net nesiekia perteikti ar pajusti pirminių žodžių reikšmių ar frazių prasmės. Ne veltui ji buvo vadinta medine kalba.

Be šio reportažo ketvirtame ir penktame puslapiuose dar yra vienas trumpas tokios pat informacinės struktūros ELTOS reportažas apie demonstraciją Vilniuje ir trys žinutės. Viena apie „darbo žmonių šventines eitynes užsienyje“, kita apie planuojamą TSRS Aukščiausiosios Tarybos delegacijos vizitą į Japoniją ir apie Bendrojo tarifų ir prekybos susitarimo konferenciją Ženevoje.

Paskutinis puslapis skirtas trumpiems tekstams ir skelbimams. Kai kurios trumposios žinutės apie sportą turi bendrą rubriką „Įvarčiai futbolo aikštėse“, kitos pateiktos šalia. Atskirame lange pateiktas tekstas su rubrika „Kauno svečiai pasakoja“ apie TSRS mokslų akademijos viceprezidento vizitą, taip pat vieno sakinio žinutė apie tai, kad atpigo laikrodžiai, bajanai ir akordeonai. Negausūs skelbimai apima tris tuometines radijo ir dvi televizijos programas – respublikinę ir centrinę, „Žinijos“ lektoriumo paskaitų skelbimus, pranešimus pensininkams ir valčių savininkams, dramos, muzikinio teatro spektaklius, valstybinės filharmonijos koncertus, aštuoniuose tuometiniuose Kauno kino teatruose rodomus filmus (nuo vieno iki trijų), aštuonias užuojautas ir vieną darbo skelbimą.

Taigi žanrinė šio numerio struktūra labai paprasta: iš informacinių tekstų grupės tik reportažai ir kelios žinutės, iš vertinamųjų – redakcinis straipsnis, keli memuarinio bei apybraižinio tipo rašiniai, tarnybiniai skelbimai ir RTV programa bei spaudos žanrams nepriklausanti šiame numeryje publikuota kalba, primenanti vieną didelę teksto paklodę. Visi tekstai persmelkti to laiko dvasios, jų retorika ir stilistika labai

panaši, tad žanriniai skirtumai yra neesminiai. Ideologinis to meto spaudos angažuotumas buvo toks stiprus, o viešosios kalbos sustabarėjimo laipsnis toks didžiulis, kad jis nustelbė ne tik žanro, bet ir individualias autorių stiliaus skirtynes ir niuansus.

KAUNO TIESA 1986

Po 22 metų išėjęs Spaudos dienai skirtas *Kauno tiesos* numeris pasikeitė nedaug, gal tik tiek, kad pastorėjo iki aštuonių puslapių. Dienraščio logotipas toks pats, po juo – sveikinimas visiems *Kauno tiesos* skaitytojams su Spaudos diena. Stebėtinai panašus pirmasis puslapis. Jame toje pat vietoje *Pravdą* skaitančio V. Lenino nuotrauka, rubrika „Skaičiai ir faktai“ su informacija „Galingi kūrimo įrankiai“ apie tai, kiek laikraščių ir žurnalų leidžiama Tarybų Sąjungoje, kiek yra spaustuvių ir žurnalistų. Vienintelis šios rubrikos skirtumas – ištrauka iš TSKP programos apie didėjančią masinės informacijos priemonių vaidmenį visuomenės gyvenime. Pirmame puslapyje spausdinamos dvi žinutės: viena apie įkurtuves Vilniaus spaudos rūmuose, kita – apie Lietuvos TSR Ministrų tarybos posėdį, kuriame svarstytas Kauno vystymo planas iki 2000 metų.

Yra ir vedamasis, pavadintas „Kolektyvinis organizatorius“, skirtas Spaudos dienai. Šio teksto informacinė struktūra panaši į Chruščiovo laikų tekstą. Ir čia darbo diena pradedama nauju laikraščiu apie „išaugusį spaudos vaidmenį kaip partijos politikos reiškęją, glaudesnę jos ryšį su masėmis“. Toliau cituojamas TSKP XXVII suvažiavimo politinis pranešimas apie spaudos svarbą, nurodoma, kokius reikalavimus spaudos darbuotojams kelia partija, tarp jų – būtinybė „išvilkti į dienos šviesą tai, kas mums trukdo žengti į priekį“. Vėl apžvelgiamas tarybinės spaudos vystymosi kelias, ji vadinama „mobilizuojanti jėga, partijos ginklas, jos ryšių su liaudimi laidas“. Toliau apie tai, kaip šiandieniniai spaudos darbuotojai stengiasi tęsti „garbingas lenininės spaudos tradicijas“, cituojama „aktualiai tebeskambanti“ V. Lenino mintis, minimos tame pačiame suvažiavime spaudai nubrėžtos užduotys, rašoma, kaip spaudos darbuotojai siekia įgyvendinti savo misiją. Tekstas baigiamas sveikinimu plunksnos bičiuliams ir skaitytojams.

Taigi iš esmės pirmo puslapio struktūra išliko tokia pati. Šiokių tokių pokyčių galima pastebėti tekstų kalboje, kuri, be jokios abejonės, net ir brežnevinės stagnacijos sąlygomis keitėsi. Atsirado naujų posakių: „masinės informacijos priemonės; gyvenimo atributas; neįveiktas inertiškumas; įtaigi, problemiška publikacija; efektyvinti darbą ir kt.“ Tačiau klišių sistema ir bendroji retorinė struktūra nepakito, gal kiek mažiau juntamas karingojo komunizmo patosas ir minimos jo pergalės.

Antras puslapis, jei nežiūrėsime į kelias žinutes, taip pat skirtas Spaudos dienai. Čia – proginė skaitytojų laiškų apžvalga „Laikraščio talkininkai“. S. Jokūbaitis ją pradeda įvadine pastraipa apie redakcijos darbą, neįsivaizduojamą be skaitytojų laiškų: „Daugelis jų laiškų atspindi viešąją nuomonę, atkreipia dėmesį į opiausias problemas,

skatina darbo žmonių gamybinį ir visuomeninį politinį aktyvumą, padeda didinti kolektyvo vaidmenį mūsų socialistinės visuomenės gyvenime.“ Pavardijęs nuolatinius laikraščio talkininkus grupėmis pagal jų tekstų temas vadinamosios apžvalgos autorius sveikina „laikraščio talkininkus“ ir kviečia juos rašyti apie tai, „kas trukdo jūsų kolektyviui dirbti našiai, kokybiškai ir efektyviai, kokios problemos jaudina“, siūlo „principingai kelti pasitaikančius trūkumus ir negeroves“. Trys žinutės su rubrika „Didžiatirazės spaudos skiltyse“ apie darbo kolektyvų laimėjimus, aprašytus gamyklų laikraščiuose, korespondencija apie Požėlos rajono sieninės spaudos apžiūrą-seminarą „Sieninės spaudos baruose“, autorinė žinutė „Sajunginis apdovanojimas“ su rubrika „Socialistinio lenktyniavimo nugalėtojai“, atskirai – apie pirmosios Sajunginės programuotojų olimpiados nugalėtojus, TASS'o ir ELTOS pranešimas apie kosmonautų darbą orbitinėje stotyje „Mir“ ir trumpas interviu apie išsiplėtusią turistų skrydžių lėktuvais geografiją.

Kituose puslapiuose yra bendros visam puslapiui rubrikos – „Atsiliepiamai ir prisiminimai apie spaudos veteranus“ ir „Kūrybinė savaitė“. Abu jie skirti meninei publicistikai ir parengti ne žurnalistų.

LTSR nusipelnęs žurnalistas, rašytojas Jonas Bulota publikuoja portretinę-memuarinę apybraižą apie „Žurnalistą antifašistą“, prieš karą redagavusį „pažangų žurnalą „Mūsų jaunimas“, kuris „nešė mokslo šviesą ir tikrosios demokratijos idėjas“. Vėliau, „atkūrus Tarybų valdžią“, P. Kežinaitis ėjo įvairias „atsakingas pareigas“. Tekstas parašytas atpasakojant biografiją, į kurią įterpiami vertinimai: „Tai buvo vienintelis pažangus antifašistinis jaunimo žurnalas“; „Tai buvo stebėtinai kuklus ir pareigingas žmogus, jis galėtų būti pavyzdžiu daugeliui mūsų žurnalistų“. Rašoma pirmuoju asmeniu, šiltai ir nuoširdžiai, pasitelkiami prisiminimai: „dabar pagalvoju: ar ne per mažai dėmesio mes parodėme tokiems žmonėms“. Straipsnis baigiamas nurodant mirties datą ir metaforiškai apibendrinant žurnalisto nuopelnus: „Jis išarė gilią vagą lietuvių žurnalistikos istorijoje, į daugelio mūsų širdis įdiegė pažangių idėjų daigus.“

Kitas to paties puslapio straipsnis „Poligrafinių dinastijos“ parašytas Viliaus Užtupo, Vilniaus Darbo raudonosios vėliavos ir Tautų draugystės ordinų valstybinio V. Kapsuko universiteto docento, istorijos mokslų kandidato. Jį būtų galima priskirti gamybinėms apybraižoms. Tekste pasakojama apie darbo veteranus, atšventusius vienokį ar kitokį darbo jubiliejų. Jis temiškaai struktūruotas: pradedama nuo pasakojimo apie vyrus, atšventusius auksinį jubiliejų, toliau minimos moterys, vėliau išsisos šeimos, bendrai skaičiuojančios spaustuvėje dirbtus metus, o baigiama spaustuvinių dinastijomis, kurių trys kartos dirbo tą patį darbą. Pateikus medžiagą jos svarbos didėjimo tvarka, baigiama privalomu moralizuojančiu apibendrinimu: „Grazūs poligrafinių darbo pavyzdžiai skatina jais sekti.“ To paties teigiamo moralinio patoso kupinas Grigorijaus Kanovičiaus apysakos fragmentas apie mokslininką selekcininką genetiką. Pasakotojas – kirpėjas, buvęs frontininkas, prisimenantis savo klientą, tuomet jam dar nežinomą žmogų, kuris paskatino jį skaityti grožinę literatūrą ir taip

atrasti patį save, vertino jo gebėjimą sakyti tiesą. Greta apysakos fragmento – parodos apžvalga ar recenzija su atskira rubrika „Kultūrų draugystė – tautų draugystė“, rašyta M. K. Čiurlionio dailės muziejaus liaudies meno skyriaus mokslo darbuotojos. Tekstas šviečiamąjį pobūdį, jame aprašoma tradicinė lenkų tekstilė, aiškinama dvigubinio audimo esmė ir istorija, nėra recenzijoms būdingų vertinamųjų elementų.

Paskutiniai puslapiai skirti žinioms iš pasaulio, skelbimams ir kitiems tarnybiniams informaciniams žanrams bei mokslo populiarinimui. Rubrika „Pasaulio pulsas“ pateikia dvi smarkiai ideologizuotas išplėstines agentūrines TASS'o ir ELTOS žinutės. Jų informacinė struktūra visai nepanaši į šiandieninių žinučių. Pirmoji – „Po ilgų ir audringų debatų“ su paantrašte „Pentagonui – 301 milijardas dolerių“ praneša vienu sakiniu: „Po ilgų ir audringų debatų JAV kongreso senatas aprobavo federalinio biudžeto projektą“; toliau išryškina pasirinktą aspektą ir pateikia vertinimą: „Būdingas projekto bruožas – astronominiai asignavimai ginklavimo varžyboms ir žymiai sumažintos išlaidos socialinėms programoms.“

Kitos žinutės pavadinimas taip pat vertinamasis „Kaip gimsta klastotės“. Ji pradedama ištrauka iš laiško Japonijos žurnalistams, o po to aiškinama, kad taip siūloma CŽV parengta dezinformacija, ypač apie „tariamą Tarybų Sąjungos grėsmę“. Žinutėje remiamasi japonų publicisto knyga, iš jos cituojami ir čia pat aiškinami eufemiški žodžiai ar jų junginiai: „Kaip rašo M. Okamura, jie (CŽV etatiniai karininkai – R. M.) tiesiogiai verbuoja Japonijos žurnalistus šmeižtui skleisti arba „autoritetingų sluoksnių Amerikos administracijoje“, „informuotų karinių šaltinių“ ir t. t. vardu organizuoja vadinamąjį „informacijos paskleidimą“. Iš tokio pateikimo visai neaišku, kokios pozicijos laikosi cituojamas autorius, kam priskirtinos kabutėse pateikiamos formuluotės – jam ar jo minimiems veikėjams. Neaiški persakomų dalykų atribucija drauge su bandymais vartoti kitokią, priešiškos stovyklos frazeologiją – vienas iš nedaugelio artėjančių permainų požymių.

Greta „Pasaulio pulso“ – tipinis tų laikų nekrologas be nuotraukos, skiriamas tik žymiesiems partijos ir visuomenės veikėjams, pasirašytas visuomeninių organizacijų ir velionio darbo kolektyvo, su informacija apie šarvojimą, lankymą ir laidotuves. Sovietmečio nekrologai buvo itin sustabarėjęs žanras, su tik jam vienam būdingomis formuluotėmis. Trafaretinė teksto pradžia maždaug tokia: pranešama kada, eidamas kelintus metus, nuo kokios ligos (paprastai „po ilgos ir sunkios ligos“) mirė kokių organizacijų narys (vardijamos visos pareigos, nuopelnai ir apdovanojimai) – vardas ir pavardė. Toliau būtinai nurodoma gimimo data ir vieta, keli kiti biografijos momentai. Atskira pastraipa aptariama darbinė veikla – kam velionis „skyrė visą savo prasmingą darbinį gyvenimą“, kiek daug pasiekė, kaip aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime. Dar paminimi keli asmeniškai, tačiau iš tiesų tik socialiai svarbūs velionio būdo bruožai („buvo principingas ir draugiškas“). Tekstas visad baigiamas trafaretiškai sakralia fraze – „šviesus velionio atminimas ilgam pasiliks jo bendradarbių ir visų jį pažinojusių žmonių širdyse“.

Daugiau naujovių buvo tikėtasi iš tarnybinių informacinių žanrų – šiaip ar taip,

gyvenimas pažengė į priekį per 22 metus. Tačiau per šį laiką skelbimuose atsirado tik antroji centrinė TV, t. y. Maskvos, ir antroji Lietuvos radijo programa. Žanrinė naujovė kino skiltyje – filmų anonsai su nuotraukomis – kadrais iš filmo, bet juose tik informacija apie filmo kūrėjus ir nė žodžio apie turinį. Savaitės filmų programa jau 16 Kauno kino teatrų, skelbimai pensininkams ir šunų savininkams, koncertų ir teatrų repertuarai pateikiami taip pat, gal tik su vienu iškalbinga skirtumu: 1964-aisiais į Sporto halės koncertus buvo priimamos tik kolektyvinės paraiškos, o šiame numeryje skelbiama ir apie atskiriems individams, o ne vien tik kolektyvų nariams, parduodamus bilietus.

Paskutiniame *Kauno tiesos* numerio puslapyje yra keli švietėjiško pobūdžio straipsniai. TASS'o fotokronika įvardytas verstinis proginis interviu su leidyklos „Mir“ direktoriumi apie šios užsienio literatūros leidyklos leidinius, viešosios J. Paleckio bibliotekos darbuotojo Viktoro Spitrio apžvalginis tekstas apie bibliotekoje esančias knygas su žymių žmonių ekslibriais, autografais ir kitomis pažymomis. Dvi pirmosios įvadinės šio teksto pastraipos yra išspausdintos juodžiau, tai lyg pretenzija į ataką, toliau eina neutraliu stiliumi perteikta faktografinė informacija apie knygas. Tekstas baigiamas keliais apibendrinančiais sakiniais apie autografuotų knygų vertę. Šio teksto rubrika – „Klubas „Norime žinoti“ – įkūnija to meto žurnalistų bandymus ieškoti neutralių sričių, kur nebuvo privalomas idėjinis patosas. Viena jų ir buvo mokslo populiarinimas.

Apskritai dviejų aptariamų *Kauno tiesos* numerių lyginimas ir kitų tų pačių metų numerių analizė atskleidžia, kad per kelis dešimtmečius sovietinėje spaudoje mažai kas tepasikeitė. Žanrinė dienraščių struktūra išliko tokia pati, nors ir su tam tikromis išimtimis (nebebuvo spausdinama tiek TSKP CK pirmųjų sekretorių kalbų, laiškų ir telegramų; ateistinės propagandos straipsnių; portretinių apybraižų apie darbo pirmūnus ir socialistinio lenktyniavimo nugalėtojus ir kt., atsirado daugiau apžvalginio pobūdžio tekstų, pvz., skaitytojų laiškų apžvalgos). Daug vietos buvo skiriama grožinei literatūrai ir meninei publicistikai, mokslo populiarinimui, visai didaktinei šviečiamajai lektūrai. Neabejotina tai, kad gerokai sumažėjo iš centrinės spaudos perimtų ir išverstų tekstų. Tą patį galima pasakyti ir apie dienraščių kalbą, kurią laiko dvasia lėmė labiau nei laiko tėkmė.

KAUNO DIENA 2008

Kauno diena, nors ir *Kauno tiesos* įpėdinė, yra iš esmės kitokios žanrinės struktūros. Apie tai net kalbėti neverta, nes skirtingų santvarkų spaudą apskritai sunku lyginti – bendrasis vardiklis yra toks nedidelis, o skirtumai taip pranoksta panašumus, kad lyginimas apskritai darosi sunkiai įmanomas. Ir vis dėlto šiuo atveju bandoma lyginti, atsisakant kalbėti apie radikaliai naujus dalykus ir apsisostojant prie panašių.

Esminėms žanrinėms spaudos permainoms galima priskirti senųjų sovietmečio žanrų nunykimą ir naujų nepriklausomybės metų žanrų atsiradimą. Iš dienraščių visiškais išnyko tipiniai totalitarizmo žanrai: TSKP suvažiavimų medžiaga, atviri darbo kolektyvų laišškai partijos lyderiams ar pastarųjų telegramos kitų šalių politiniams veikėjams, portretiniai straipsniai arba portretinės apybraižos apie darbo pirmūnus ir socialistinio lenktyniavimo nugalėtojus, pranešimai apie penkmečio planų vykdymą, biudžeto tvirtinimą ir pan. Tačiau drauge su šiais žanrais iš dienraščių išnyko anksčiau gausiai publikuota grožinė literatūra. Kita didelė permaina, lėmusi spaudos tekstų žanrų ir jos kalbos bei stiliaus kaitą, – tai privatizavus spaudą smarkiai sumažėjo neetatinių dienraščio žurnalistų. Drauge su jais išnyko mokslo populiarinimo ir kai kurie kiti žanrai.

Iš naujai atsiradusių žanrų, ypač minėtini tie, kurie mūsų spaudoje pasirodė dėl santvarkų, o ne dėl laikų kaitos. Jiems priklauso visi spaudos reklamos žanrai nuo solidžių užsakomųjų straipsnių iki trumpučių skelbimų. Skelbimai, beje, yra pati jautriausia visuomenės kaitai leidinio dalis, todėl antropologinė jų analizė gali geriausiai atskleisti visas socialinio gyvenimo permainas (Marcinkevičienė 2008). Kita stambi naujų žanrų grupė – vertinamieji žanrai, ypač komentarai, pavieniai ar nuolatinės komentarų skiltys, esė, skaitytojų atsiliepimai apie straipsnius, specialistų komentarai gvildinama tema. Tiriamosios žurnalistikos atveju minėtina kitokių nei sovietmečiu žurnalistinių tyrimų banga bei visai naujas žurnalistinio eksperimento žanras. Smarkiai pakito ir straipsnių žanrinis repertuaras, atsirado teminių gyvenimo būdo straipsnių, vadinamųjų *feature*, ir foninių žinių skilčių šalia pagrindinių informacinių žanrų. Gerokai pakito ir senieji, laikų kaitos išbandymus atlaikę žanrai, į juos ir bus kreipiamas didžiausias dėmesys aptariant paskutinį leidinį – *Kauno dienos* 2008 m. gegužės 7 d. numerį.

Numerio apimtis 24 puslapiai, 8 klasifikuotų skelbimų puslapiai numeruojami atskirai, taigi leidinys daugiau nei patrigubėjo. Labai pasikeitė ir rubrikos bei tekstų pavadinimai, vadinamieji pirmojo plano elementai: kiekvienas pagrindinio leidinio ar jo priedų puslapis turi savo rubriką, papildoma teksto ar tekstų grupės rubrika nurodoma atskirai. Tekstų antraštės dažnai papildomos paantraštėmis, didžiama tekstų skaidomi į skyrelius, kurie turi pavadinimus, o pačiame tekste didesniu šriftu išryškintos vadinamosios įkirtos – svarbesnės ar patrauklesnės teksto vietos. Be to, pirmoji teksto pastraipa eina ataka ir būna paryškinta. Trumpieji tekstai – srautinės žinutės, horoskopai – turi vienažodžius pajuodintus pavadinimus pačiame tekste. Taigi, skaitytojo kelias iki paties teksto yra nužymėtas keliomis pakopomis. Visa ši sudėtinga pirmojo plano elementų sistema atsirado ne iš karto, o siekiant palengvinti skaitymą (teksto fragmentavimas), pajavairinti leidinį, patraukti skaitytojo dėmesį, – kitaip sakant, spaudai vis labiau komercialėjant. Negalima atmesti ir naujųjų technologijų, ypač interneto, grįžtamojo ryšio popierinei spaudai, nes būtent iš internetinio hiperteksto atėjo kelių teksto lygių sistema – daugiau papildomų žinių reikia ieškoti einant nuorodomis vis gilyn.

Apie grafinį leidinio vaizdą, gausias nuotraukas, visiškai naujus infografikos ir infografijos elementus čia nebus kalbama, nes tai menkai tesisėja su teksto analize. Kalbant apie antraštes pažymėtinas tik vienas momentas – iš esmės pasikeitė antraštės struktūra, beveik nebeliko sovietmečiu gyvavusių vienažodžių ar keliažodžių junginių pavadinimų, vadinamųjų etikečių, nebent skyrelių lygmeniu: „Sensorinė mašina“, „Tolimos vizijos“, „Rytdienos bruožai“. Jei teksto pavadinimas ir yra žodžių junginys, pvz., „Būsimųjų vairuotojų lenktynės su laiku“, tai paantraštė yra sakinytis: „Regitros“ vadovai jaunuosius vairuotojus vadina prarastą kartą“. Taigi vietoj žodžių junginių atsirado sakinio struktūrą, t. y. veiksnių ir tarinių, turintys pavadinimai, kurie ne tik įvardija, bet ir aprašo arba komentuoja, nes tą leidžia daryti predikatinė sakinio struktūra: „Jaunimas ruošiasi kilti į kovą su klimato kaita“. Labai dažnai ši galimybė išnaudojama dienraščio vertybinei orientacijai įtvirtinti (plačiau žr.: Marcinkevičienė 2005, 2007a).

Aptariamąjį leidinį sudaro kelios dalys: pats numeris (24 p.), klasifikuoti skelbimai (8 p.), du numerio priedai „Ratai“ ir „Draugai“ (po 6 p.). Siekiant palyginti su anksčiau numeriais bus apžvelgti tik pagrindinio numerio žanrai

Pirmas *Kauno dienos* puslapis prasideda nuo trijų šio numerio straipsnių anonsų, *Kauno dienos* prenumeratos ir skelbimų skyriaus reklamos puslapio viršuje. Po leidinio pavadinimo eina trijų straipsnių pirmosios pastraipos. Puslapio apačioje – dar dviejų straipsnių anonsai ir dvi reklamos. Antro ir trečio puslapio rubrika „Lietuva“, skirta respublikos aktualijoms, apimančioms du tekstus apie Lietuvoje pripažintą Kosovo nepriklausomybę ir Lietuvos misijos Irake likimą. Pirmąjį būtų galima laikyti Seimo posėdžio ataskaita, antrąjį – perpasakotu interviu su krašto apsaugos ministru, nors informacinė tekstų struktūra yra labai panaši: iš pradžių atakoje pranešama pati naujiena – vienu atveju, kad Lietuva pripažino Kosovo nepriklausomybę, kitu – kad naujas kovinis būrys į Iraką kol kas nebus siunčiamas. Toliau atskirais skyreliais naujiena detalizuojama, daug cituojama ar persakoma žurnalisto pašnekovų žodžiais. Susidaro įspūdis, kad tekstas konstruojamas iš informacijos apie faktus ir tiesiogiai perduotų ar perpasakotų nuomonių. Ataskaita baigiama ne tokiomis svarbiomis foninėmis žiniomis apie svarstyto klausimo priešistorę, taigi informacija tekste išdėstyta mažėjančios svarbos tvarka, t. y. apverstosios piramidės principu. Antrasis tekstas baigiamas hipotetiškai – spėjimu apie galimą krašto apsaugos ministro atstatydinimą. Ši informacija yra antrinė teksto temos atžvilgiu.

Kiti du rubrikos „Lietuva“ tekstai yra neautoriniai, jie priklauso išplėstinėms žiniutėms ir paremti informacinių agentūrų bei žinių portalų duomenimis. Viename kalbama apie Aukščiausiojo Teismo kreipimąsi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą prašant išaiškinti teisės normas konkrečiu atveju, kitame pateikiama gyventojų apklausa – populiariausių politikų reitingas. Nuo pirmųjų tekstų jie skiriasi mažesne apimtimi ir neskaidymu į skyrelius, bet ir jie turi paryškintas santraukinio pobūdžio atakas bei laikosi apverstosios piramidės principo. Minėtuose tekstuose nėra citatų,

vertinamųjų elementų ar nuomonės raiškos. Dar šiuose puslapiuose pateikiamos orų prognozės ir horoskopai.

Ketvirtas ir penktas puslapiai dalijasi ta pačia rubrika – „Miestas“. Čia spausdinami keturi atskirų žurnalistų rašyti straipsniai – du iš jų pradėti pirmajame puslapyje. Tai pasakojimas apie prezidento apsilankymą Kaune; su tam tikromis išlygomis priskirtinas reportažui. Čia dominuoja sausokas informacinio pobūdžio vizito eigos aprašymas, be skaitytojo dalyvavimo efektą sukeliančių vaizdingų detalių. Probleminiam straipsnyje „Gimdymo namai pučiasi“ kalbama apie užsitęsius ir neskaidrius, kaip implikuojama tekstu, Krikščioniškųjų gimdymo namų rekonstrukcijos darbus. Abu tekstai parašyti informaciniu stiliumi, pažvairinti citatomis, probleminio straipsnio atveju pateikiamos prieštaringos nuomonės. Pačių teksto autorių pozicija eksplacitiškai neišreikšta, tačiau ją galima pajusti iš medžiagos atrankos ir jos pateikimo būdų – citatų vietos ir jų turinio.

Rubrikoje „Miestas“ skelbiami du trumpesni autoriniai tekstai, informuojantys apie būsimosios Prisikėlimo bažnyčios klebonijos projektus ir pradėtus laikino Kau-no kempingo įrengimo darbus. Jie paremti iš įvairių pareigūnų surinktomis žiniomis, pateikiama suinteresuotų asmenų pozicija, pvz.: kunigai nenori gyventi rūsijoje; savivaldybės pareigūnai teisinasi dėl nevykdomo projekto ir pan. Šių tekstų žanras yra diskutuotinas, tačiau jie galėtų būtų priskirti prie žinučių – išplėstinių autorių, jei klasifikuosime smulkiau (pvz., pristatomaisiais citatų veiksmažodžiais *guodėsi, retoriškai replikavo, skundėsi, teisinosi*). Žanrinė šios rubrikos naujovė – infografija, t. y. rubrikoje „Dienos akimirka“ pateikta fotografija su paaiškinimu, tai galima būtų laikyti ir iliustruota žinute apie kostiumuotus dviratininkus Kauno centre.

Šesto puslapio rubrika „Nuomonės“, čia nuolatinę vietą turi anoniminė redakcijos skiltis nuolatinio pavadinimu „Žvilgsnis“ – vienintelis Spaudos dienai skirtas šio numerio tekstas. Jis pradedamas nevyriausybinės JAV organizacijos „Freedom House“ apžvalgos teiginiu apie tai, kad „Lietuvos žiniasklaida yra viena laisviausių tarp posovietinių šalių“. Toliau kalbama apie sunkias tiesos paieškas, reikalaujančias iš žurnalistų išmonės, atkaklumo ir didelių darbo sąnaudų, apie žurnalistų atsakomybės jausmą, dėl kurio „...jau antrą nepriklausomybės dešimtmetį atsiversdami naują *Kauno dienos* numerį skaitytojai gali būti ramūs, kad juos pasieks tikra tiesa“. Po šios panegirikos aptariamos problemos – ne visi žurnalistai turi laisvas rankas, spaudai bandoma daryti įtaką, kita vertus, „žiniasklaida savo ruožtu godžiai valgo uždrausto subjektyvumo sodo vaisius, kuriuos jai neša nuolatinio rinkimų laukimo nuotaikomis gyvenan-tys politikai“. Nedidelės apimties tekstas tęsiamas nurodant kaltininką – „sovietinę okupaciją, sutrikdžiusią visuomenės raidą, atėmusią galimybę atsirasti demokratinės žiniasklaidos tradicijoms“, jis baigiamas pagiriamuoju žodžiu *Kauno dienos* ir viešai deklaruotu įsipareigojimu būti objektyviems.

Pagrindinis „Nuomonių“ rubrikos tekstas yra konferencijos ataskaita, pateikta kaip persakytas pašnekesys su „Lietuvos energijos“ generaliniu direktoriumi ir Vyriausybės

derybininku su Europos Komisija. Rašoma apie Lietuvos energetiką uždarius antrąjį Ignalinos atominės elektrinės bloką. Besiskiriančios pašnekovų nuomonės pateikiamos pagal pokalbio ar jų pranešimų konferencijoje tvarką, citatos derinamos su persakomaisiais sakiniais, pati straipsnio autorė priduria vieną kitą apibendrinančią frazę ar vertinimą: „kur kas niūresnes prognozes pateikė“, „suskubo teisintis“, „padėties nedramatizavo“. Tekstą papildo kitame fone pateikti „Skaičiai ir faktai“ straipsnio tema.

Kiti numerio puslapiai: du skirti rubrikai „Pasaulis“, vienas – „Sportui“, du – TV ir kultūrinio gyvenimo renginių skelbimams „Afiša“, o paskutinis – įvairenybėms. Rubrika „Pasaulis“ pateikia informacinius tekstus, parengtus pagal įvairių agentūrų ir kitų informacijos šaltinių (BBC, CNN, „Reuters“, BNS etc.) duomenis; tai būtų galima laikyti tradicinėmis korespondencijomis. Šie tekstai parašyti objektyviu stiliumi, beasmeniais sakiniais, nors esama vertinamųjų (ypač pavadinimuose) elementų: „Kėslus rezgė daug metų“, „Kremliuje – ilgai ruoštas spektaklis“, „Italiją šiurpina neonaciai“. Visi jie turi atakas, o jų skaidymas į skyrelius priklauso nuo apimties. Čia esama trumpųjų žinučių ir kitame fone pateiktų duomenų spausdinamo straipsnio tema – apie pastarųjų metų stichines nelaimes. Tokia pat foninė yra ir „Sporto“ rubrikos rungtynių statistika, išspausdinta greta rungtynių komentaro. Beje, šio komentaro pasakojimas apie muštynes tribūnose turi būdingų reportažo elementų. Sporto komentarai, parašyti žurnalistų, yra kur kas subjektyvesni, bet drauge ir gyvesni už kompiliatyvius „Pasaulio“ rubrikos straipsnius.

TV puslapyje skelbiamos 12 televizijų programos ir dviejų TV laidų anonsai, parašyti taip, kad skatintų skaitytoją pasižiūrėti laidą – baigiami vos užmezgus intrigą. „Afišoje“ skelbiami trijų teatrų spektakliai, dviejų kino teatrų ir vieno kino klubo filmų programa, paskaitos ir kiti renginiai centruose bei muziejuose, muzikos festivalio reklama su rubrika „Kauno diena rekomenduoja“. „Įvairenybėse“ – įprastinė infografija, choreografijos mokyklos moksleivių nuotrauka su informacija apie jų surengtą koncertą ir dvi žinutės: apie Lietuvos parlamentarų iškovotą auksą Pasaulio parlamentarų pusės maratono bėgimo čempionate ir apie sąmyšį ant ilgiausio pasaulyje tilto. Du šios rubrikos tekstai – apie pastelių parodą ir oreivių žygį – rašyti *Kauno dienos* žurnalistų, taip pat išplėstinės žinutės, kiek didesnės apimties, tačiau be atakų, skyrelių, su viena kita citata ar be jų.

APIBENDRINIMAI

Net ir iš vieno *Kauno dienos* numerio detalaus aprašo matyti leidinio pokyčių masas – nuolatiniai priedai, trečdalis apimties skiriama reklamai, visai kitokia pirmojo plano elementų struktūra ir čia visai neminėta spalvota, keliskart per nepriklausomybės metus pasikeitusio dizaino, gausiai iliustruota spauda. Kur kas didesnė žanrinė

įvairovė tik iš dalies atsiskleidžia aptartame numeryje, visą jos mastą galima suvokti peržvelgus vienos savaitės, o dar geriau – viso mėnesio numerius. Bet ir iš apraše pateiktų pavyzdžių matyti, kad labai pasikeitė informacinių žanrų grupė – greta trumpųjų žinučių daug svarbesnę vietą užima išplėstinės, kurios savo ruožtu pamažu pereina į ataskaitas, korespondencijas ar persakytus interviu. Atsirado naujos, iki tol neįsivaizduotos informacinių žanrų rubrikos: „Užribis“, „Juodoji kronika“, „Ekonomika“ ir pan. Atsirado papildomoms bei foninėms žinioms skirtos zonos, infografikos (žemėlapių, lentelių grafikų ir kitų iliustracijų) ir infografijos (žinutės, iliustruotos nuotrauka) elementų, suklestėjo vertinamieji žanrai, ypač komentarai.

Deja, nebeliko eilėraščių, romanų ir apysakų fragmentų, buvusių apybraižų ir vaizdingų reportažų, vietoj kai kurių satyrinių žanrų pasirodė komiksai ir anekdotai. Žurnalistinės kūrybos tekstus ėmė stelbti užsakomieji straipsniai ir visokio plauko (slapta ir atvira, tekstinė ir grafinė) reklama, įsigalėjo tekstų anonsavimas pirmame puslapyje, o RTV laidų ir renginių – leidinio gale, jas papildė iki tol nebūtas informacinių-pramoginių žinučių žanras. Analitiniai straipsniai, apžvalgos, recenzijos, mokslo bei technologijų sklaidos ir kitokie tiriamojo pobūdžio rašiniai atrado savo vietą leidinio prieduose ir specialiosiose rubrikose, gal kiek sumišo su reklama ir labiau ėmė derintis prie vidutinio skaitytojo galimybių ir skonio. Prie jo poreikių rinkos ekonomikoje prisiderino ir daugiausia permainų patyrę tarnybiniai informaciniai žanrai. Greta visiškai naujų skelbimų žanrų (pažinčių ar erotinių paslaugų) atsirado eilinių žmonių nekrologų, taip pat padėkų užjautusiems ir mirties metinių minėjimo rašinių; pasikeitė užuojautos ir net renginių skelbimai.

Sunku suminėti visas žanrines permainas, akivaizdžiai rodančias, kaip smarkiai pasikeitė mūsų gyvenimas, todėl geriau pateikti pačias bendriausias posovietinės *Kauno dienos* raidos tendencijas, dažniausiai sutampančias su visos mūsų spaudos raida. Pirmiausia minėtini teksto konstravimo, jo rašymo būdo pokyčiai. Nuo ištisinio, nestruktūruoto teksto pereita prie fragmentuoto, supaprastinto, parašyto trumpesniais sakiniais. Dėl pagrindinio medžiagos rinkimo (ypač telefonu) būdo – interviu – tekstai tapo intertekstualūs, sudėlioti iš cituotų ar persakytų pašnekovų minčių. Dauguma tekstų kompiliuojami iš pačių įvairiausių žinių šaltinių duomenų, taigi jie intertekstualūs pačia savo prigimtimi.

Dienraščiuose vartojama bendrinė kalba krypta šnekamosios link, oficialusis stilius užleido vietą ne tokiems formaliems tekstams; pagausėjo slengo ir žargono elementų, įsigalėjo visai kitokios nei sovietmečiu metaforos, apmažo klišių ir trafaretų. Tačiau didžiausia permaina laikytina teksto informacinės struktūros, jo komponavimo principų kaita. Anksčiau griežtai trinaris (pradžia – dėstymas – pabaiga), iš eilės skaitomas tekstas šiandien – grindžiamas apverstosios piramidės principu: visas informacinis užtaisas koncentruojamas teksto pradžioje, o pabaigoje lieka foninės žinios, ankstesnių įvykių aprašymas ar kiti ne tokie svarbūs dalykai, kurių, pritrūkus vietos, būtų galima ir atsakyti. Šis teksto kūrimo principas labai išplito, kad nuo informacinių žanrų

perėjo į kitus ir sukėlė „piramidinio“ rašymo bangą. Apskritai šiandieniniai spaudos tekstai nėra taip griežtai komponuoti.

Žvelgiant dar plačiau galima pastebėti kelis paradoksus. Gerokai sumažėjus dienraščių autorių, palikus tik žurnalistų rašytus bei užsakomuosius tekstus ir išgalėjus kitiems medžiagos rinkimo bei pateikimo būdams, neabejotiną žanrinę įvairovę stebia laikraštinio teksto monotonija – jo skaidymas į maždaug vienodo ilgio atkarpas, vienoda kalba ir rašymo stilius niveliuoja skirtingų žanrų tekstus.

Kitas paradoksas: buvęs objektivistinis sovietmečio rašymo stilius, kai tikrovė pateikiama kaip neabejotinai tokia esanti, šiandien yra stelbiamas subjektyviojo prado, kuris itin ryškus gausiuose komentaruose ir šiaip po visus žanrus pasklidusiuose subjektyviuose vertinimuose bei skaitytojui peršamose nuomonėse. Tačiau vartant anų laikų ir šiandieninę spaudą, ypač antraštes, į akis krinta jos pakitęs patosas – nuo melagingai pozityvaus prie realistiškai negatyvaus.

Rūta Marcinkevičienė

GENERIC SHIFT IN POST-SOVIET LITHUANIAN DAILIES

Abstract

The paper takes a generic approach towards the analysis and comparison of „Kauno Tiesa,“ a daily newspaper during the Soviet period, and its counterpart „Kauno diena“ in post-Soviet Lithuania. The specific generic analysis is performed on three issues ranging from the years 1964, 1986 and up to 2008. All of them appeared at the beginning of May and were dedicated to the Day of Press. The choice of these specific issues allows the author to find a common denominator for the comparison of otherwise hardly comparable issues. The aim of the comparison is to reveal the most general tendencies in the development of post-Soviet Lithuanian dailies. However, the development is caused by a few important factors such as an overall change of times; overwhelming technological shifts due to the application of computers; and a change in the country's status, i.e. the shift from a totalitarian system towards democracy. The latter ideological change was conceived as crucial for the dramatic change in the form, contents, and function of the dailies under investigation.

The generic approach was chosen as the main aspect of research because of its underlying theoretical assumptions. Genre is assumed here as a social action, the basic substance of any culture, therefore it is taken as a *conditio sine qua non* for any text. The purity of a genre, the clarity of its status may be questioned but not its existence in general. The present paper presents some methodological insight into the nature of a genre as well as into the problems of its identification in general. Moreover, it compares classifications of genres of periodical literature that prevailed in Western countries and Eastern or Central Europe since generic shift was mainly a matter of the westernisation of the daily press.

The outcome of generic shift was threefold. It comprised the (dis)appearance of specific genres and radical changes in the existing genres. All ideologically biased materials such as the speeches of CPSU leaders and reports on CPSU congresses were gone as soon as Lithuania regained its independence in 1990. Gradually, after the privatisation of the press their place was taken by new macrogenres such as advertising and comments. Other genres, especially service information and

news items, underwent considerable changes also. The paper concentrates on the most obvious of them, as reflected in the informational structure, style, and language of the texts. The overall tendencies observed in the development of post-Soviet dailies are quite paradoxical. Although a much bigger variety of genres appeared in the last two decades, a clear-cut tendency of less diversity of their textual structure is obvious. The ideology of texts changed from an assumed objective to an imposed subjective approach towards reality. The most striking difference, however, is the shift in the pathos of dailies from false but positive towards true but negative.

LITERATŪRA

- Bell A. 1991. *The Language of News Media*. Oxford, Blackwell.
- Bhatia V. K. 1993. *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London and New York, Longman.
- Fowler R. 1991. *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. London and New York, Routledge.
- Fras J. 2005. *Dziennikarski Warsztat Językowy*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersitetu Wrocławskiego
- Marcinkevičienė R. 2005. Tas saldus negatyvizmas // *Akiračiai*, nr. 6.
- Marcinkevičienė R. 2007. *Spaudos tekstų žanrai*. Kaunas, Vytauto Didžiojo universitetas.
- Marcinkevičienė R. 2007a. „Kauno dienos“ antraščių negatyvizmas // *Acta Humanitarica Universitatis Saulensis*, t. 3, p. 109–117.
- Marcinkevičienė R. 2008. Paprastos ir kultūringi. Pažinčių skelbimų semantika // *Akiračiai*, nr. 2.
- Miller C. R. 1994a. Rhetorical Community: The Cultural Basis of Genre // *Genre and the New Rhetoric*. Ed. by A. Freedman and P. Medway. London, Taylor and Francis, p. 67–78.
- Swales J. M. 1990. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Tolson A. 1996. *Mediations. Text and Discourse in Media Studies*. London, St. Martin's Press.
- Urbonas V. 2002. *Žurnalistikos teorija*. Mokojoji knyga. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla.
- Wojtak M. 2004. *Gatunki Prasowe*. Lublin, Wydawnictwo Uniwersitetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Wolny-Zmorzynski K., Kaliszewski A., Furman W. 2006. *Gatunki dziennikarskie*. Warszawa, WSiP.